Said Nursi hürriyeti hep gündemde tuttu

Bazı dindarlar bugün dahi söyleyemiyor

Yard. Doç. Dr. Muammer Gürbüz, Bediüzzaman Said Nursî'nin padişahlık, meşrutiyet ve cumhuriyet dö-nemlerinde yaşadığını vurgulayarak, her üç dönemde de hürriyet, adalet, insan haklkı gibi kavramları daima gündeminde tuttuğunu söyledi. Gürbüz, "Bugün dahi muhafazakâr kesim, 'hürriyet, adalet, demokra-si' gibi kelimeleri ağzına alamıyor. Allah razı olsun Üstad'dan o dönemde anlatmış" dedi.

Ulema müstebid yöneticiyi taklit etmemeli

Bediüzzaman Hazretlerinin konuyla ilgili idare-ciler, siyasetçiler gibi medrese âlimlerine yaptığı ikaz-ları da hatırlatan Yrd. Doç. Dr. Muammer Gürbüz şunları söyledi: "Yine mealen 'Ey Ulema, siz de müstebid yöneticileri taklit ederek talebelerinize istibdat yapıyorsunuz, yapmayın' diyor. Ayrıca 'Âlimler yöneticilerin kapısına düşmemeli, umera ulemanın kapısına gelmeli' diyor."

Said NursÎ hürriyeti hep gündemde tuttu

Y. Doç. Dr. Muammer Gürbüz: "Bugün dahi muhafazakâr kesim, 'hürriyet, adalet, demokrasi' gibi kelimeleri ağzına alamıyor, zikredemiyor. Allah razı olsun Üstad'dan (Said NursÎ), o dönemde bunları anlatmış."

Risale-i Nur Enstitüsü Ankara Şubesinde iki haftada bir düzenlenen "Hürriyet" temalı akademik seminerler kapsamında geçen haftalarda icra edilen bir programın konuşmacısı, emekli öğretim üyesi, edebiyatçı Y. Doç. Dr. Muammer Gürbüz idi. Gürbüz "Türk Edebiyatında Hürriyet" başlıklı seminerinde güncel konulara da temas etti. Önemi sebebiyle konuşmanın geniş bir özetini yayınlıyoruz.

Değerli Misafirler,

Hürriyet; özgürlük, soyluluk, nefsin tutkularından kurtulma, bir kişi zümre ya da kurumun kanunî haklarını koruma ve kullanma serbestliği gibi anlamlarda kullanılan geniş kapsamlı bir terimdir.

Klâsik sözlüklerde hürriyet kelimesi; hem soylu olmak anlamında masdar hem de azad edilmek, bağımsızlığına kavuşmak manasındaki "harar" kelimesinden isim olarak gösterilir.

Hür kelimesi eskiden beri kullanılmış değildir. Onun yerine, soylu, seçkin, şerefli vb. kelimeler kullanılmıştır. Yani soylu deyince de "hür" anlaşılıyor. Arap edebiyatında "hür" kelimesi bu anlamda da kullanılırdı. Güzel bir yere "hürrüd dar",

güzel bir söze “hürrül kelâm” denilirmiş eskiden.

Hürriyet kelimesinin şeref ve asalet anlamında kullanılışı da yaygındır. Ahlâkî bakımdan çoğunlukla kerem ile birlikte soylu davranışta bulunmayı ve özellikle cömertliği ilke haline getirmiş kişilere de hür deniliyordu.

Bazı kelimeler var ki anlam ve kullanışları oldukça geniş dairelere taşınır. Anlam o kadar genişler ki, şahsilikten çıkar tüm insanlığı, yönetim biçimlerini, davranış şekillerini içine alır. Zamanla bir isim olmaktan çıkarak geniş ve çeşitli anlamlar ifade eden bir kavram haline gelir. Kimi zaman eş anlamlarla kimi zaman tezat kelimelerle anlatılır; adalet, doğruluk, dürüstlük, zulüm, istibdat, baskı, zorbalık vb. gibi.

Hürriyet de böyledir. Hürriyet sadece bir kelime veya cümle içine sığıştırılamaz. Çağrıştırdığı kavram ve manalarla birlikte ele almak gerekir. Bazı kelimelerin olumlu manaları olduğu gibi olumsuz manalara da çağrışım yapabilir. Örnek olarak, hürriyetten bahsederken, adaletten, dürüstlükten, doğruluktan, istibdattan, zulümden, zorbalıktan da bahsetmek gerekiyor.

Kur’ân-ı Kerîm içerisinde, kuru, yaş, her şeyin zikredildiği ve düşünüldüğü bir kitap olması nedeniyle hürriyetten de elbette bahsedilmiştir. Zaten Cenab-ı Allah insanları hür olarak yaratmıştır.

Bilhassa ahlâk, tasavvuf ve felsefe kitaplarında “hürriyet”in kullanıldığı görülür.

İbn-i Sina, Mizanül Amel adlı eserinde diğerlerinin yaptığı tanımları da zikrettikten sonra “nefsin değeri yüksek ve faydalı işler hususunda yapılması gerekli harcamalardan hoşlanma” şeklinde tanımlar ve bunun aynı zamanda hürriyet diye anıldığını ifade eder.

Ancak Gazali daha çok tasavvuf geleneğine uyarak, hürriyeti “nefsin, tutkuların esaretinden kurtuluş” anlamında kullanır. Meselâ, İhyayı Ulûmuddin eserinde “kanaatte hürriyet ve kurtuluş vardır” diyor.

Dedik ya, hürriyet şahsiyeti ilgilendirdiği gibi, toplumu da içine alarak kullanılıyor. Yani, Vahidiyet ve Ehadiyet gibi düşünüldüğünde, hem bütünde hem de parçalarda tecellisini görüyorsunuz. Meselâ, bir karıncanın bile hakkı gözetildiğinde ehadiyet boyutuyla hürriyetten bahsedildiğini anlamak mümkün.

Bir anekdot anlatayım: Beyazıt-ül Bistami Hazretleri galiba Bağdat’tan Basra’ya doğru bir yolculuk yapıyormuş. Çıkınından çıkarmış ekmek yerken, dürümünün arasından bir karınca çıkınca fersahlarca gerisin geri yolculuk yaparak karıncanın yaşadığını tahmin ettiği yere götürüyor, yuvasının yanına bırakıyor. Yani hakikî insan bir karıncanın hakkını dahi böyle düşünür. Elbette eşref-i mahlûkat olan insanların hakları korunmalı.

Farâbî hürriyeti, sosyoloji ve siyaset alanına da taşıyarak fertlerin istek ve arzularını gerçekleştirme hürriyeti anlamında tanımlar ve kibirlenme ve alçalmanın ortasında yer alan erdemli bir davranış olarak ifade eder.

Farabi, uyguladıkları yöntem bakımından devletleri sınıflandırırken, hürriyetin ne kadar kullanıldığının önemli olduğunu belirtir ve dünyada yönetim biçimleri içinde en idealinin hürriyetin tam olduğu yönetim biçimi olduğunu anlatır. Yani bugünkü karşılığıyla insan haklarına saygılı demokratik hukuk devletini ideal devlete örnek gösterir.

İbni Miskeveyh, Tehzib-ul Ahlâk kitabında hürriyet kelimesini genişleterek “uygun olan yerlerde mal kazanmayı, uygun yerlere harcamayı sağlayan, uygunsuz yollardan kazanmayı da engelleyen nefse ait bir sıfat” şeklinde tanımlar. Demek hürriyet helâlinden kazanmayı ve helâl yere harcamayı da ifade eder. Üstad Bediüzzaman’ın “meşrû daire keyfe kâfidir” sözü de sanki bununla ilgilidir.

Miskeveyh, başkalarını küçük görüp insanlarla alay etmeyi de hürriyeti istismar olarak tarif ediyor ve “Hür ve erdemli insanlar böyle durumlardan nefsini daima uzak tutar” diyor. Hürriyetin içi boş bir şeref ve efendilik iddiası değil, küçültücü ve erdemsiz davranışlardan sakınarak, öncelikle insanın kendi onurunu korumasını sağlayan bir erdem olduğuna işaret ediyor. Yine “nice kölelerden gördüğüm vefayı pek çok sözde hürden görmedim” der. Yani, “say seni sayanı yer ile yeksan ise; sayma seni saymayanı Mısır’a Sultan ise” gibi. Aslında bu da hürriyete atıf yapan bir

davranıştır.

Tasavvufta hürriyet daha özel bir şekle bürünür ve daha çok “nefis ve dünya tutkularından kurtuluş” olarak tarif edilir. Diğer bir ifadeyle gerçek hürriyet Allah’a tam kul olmaktır.

Üstad Hazretleri üç-dört devir yaşamış. Mutlâkiyet, Meşrûtiyet, Cumhuriyet ve demokrasi dönemleri. Herkese nasip olmaz üç ayrı dönemde yaşamak. Olayları ve gelişimlerini değerlendirmek için önemli.

1876’da başlayan Meşrûtiyet sonrası Rus harbi çıkınca Abdülhamid Han bu dönemi kapatmış. 30 yıl sonra 1908’de Abdülhamid Han yeniden Meşrûtiyeti ilân etmiş, ancak bu da kısa sürmüş. Sonrasında malûm 31 Mart Vak’ası var. Cahil insanlar bir nevi softalıkla güya “Şeriat isteriz” diye yürümüşler. Ancak Üstad da olayları yatıştırmak için çabalamış. Sultanahmet Meydanı’nda nutuk irad etmiş.

Özetle “Siz madem hürriyeti ilân ettiniz Allah’ın indirdikleriyle onu sulayınız ki, esas manasıyla yaşansın. Meselâ, insanların haklarını gözetin, zira bir insan razı olmazsa, izni olmazsa onun hakkını kullanmak caiz değil İnsanlar hür oldular, ancak yine de Allah’ın kuludurlar” diyor.

Bugün dahi muhafazakâr kesim, “hürriyet, adalet, demokrasi” gibi kelimeleri ağzına alamıyor, zikredemiyor. Allah razı olsun Üstad’dan, o dönemde bunları anlatmış.

Yine mealen “Ey Ulema, siz de müstebit yöneticileri taklit ederek talebelerinize istibdat yapıyorsunuz, yapmayın” diyor. Ayrıca “âlimler yöneticilerin kapısına düşmemeli, umera ulemanın kapısına gelmeli” diyor.

Söz buraya gelince Üstad Bediüzzaman’ın hürriyetle ilgili bazı sözlerini de nakletmemek olmaz.

Volkan’da, Hutbe-i Şamiye’de birçok yerde satır satır okuyunca görülüyor. Üstad Bediüzzaman da çok sıkıntılar çekmiş ve şunları demek mecburiyetinde kalmış:

– Dinim beni intihardan men etmeseydi Said belki şimdi toprak altında, çürümüş gitmişti.

– En ziyade muhtaç olduğum ve hayatımda en esaslı düstur olan, hürriyetimdir… Ekmeksiz yaşarım hürriyetsiz yaşayamam.

Elbette hürriyetin doğru tarifini de çok güzel yapmış. Bazı örnekler:

– Sefahat ve rezaletteki hürriyet, hürriyet değil belki hamakattır. Nefs-i Emmareye esir olmaktır. Hürriyetin şe’ni odur ki, ne nefsine ne de başkasına zararı dokunmasın.

– Sahib-i Hakk’ın izni olmasa tasarruf caiz olmaz. İnsanlar hür oldular, lâkin yine Abdullahtırlar.

– Ey Ulema! Size hitap ediyorum. Şöyle ki, her zaman âlimler, ümera-i müstebideyi takliden her bir âlim kendi fikrini herkese kabul ettirmekle bir nevi istibdat gibi yapıyordu. Şimdi Meşrûtiyettir; hâkim, şahs-ı mütehakkim değil, belki meşveretin ruhu olan efkâr-ı ammedir… Katre katre su, müteferrik kalsa kuruyor, tecemmu etse bir havz-ı ab-ı hayat oluyor.

– Cumhuriyet ve Demokrat manasındaki Meşrûtiyet ve Kanun-u Esasi denilen adalet ve meşveret ve kanunda cem-i kuvvet, bu ünvanla beraber asıl malik-i hakikî ve sahibi unvan-ı muhteşem olan ve müessir ve adalet-i mahzayı mutazammın bulunan ve nokta-i istinadımızı temin eden ve Meşrûtiyeti ve Cumhuriyeti bir esas-ı metine istinad ettiren; ve evham ve şükuk sahibini varta-i hayretten kurtaran…

– Ey Evliya-i Umur! Tevfik isterseniz kavanin-i adetullaha tevfik-i hareket ediniz. Yoksa tevfiksizlikle cevab-ı red alacaksınız.

– Meşrûtiyet Şeriatın abd-i memluküdür; ondan gasp olunmaz. Dikkat isterim ki, Şeriat ile hiç münasebeti olmayan o

müthiş istibdad-ı zalimane, sırf milleti aldatmakla bir münasebet-i mevhumeye istinadla ol kadar dahil ve hariç muhacemata karşı bu kadar zaman kendini muhafaza ettiğinden, şimdi asıl Şeriatla münasebet-i hakikisi olan Meşrûtiyetin bekası bu kuvvet-i âliyeye istinad etmek zarurîdir.

– Bazıları, “Sünnet-i Nebeviyeyi hedef-i maksat eden İttihad-ı İslâm hürriyeti tahdit eder ve levazım-ı medeniyeye münafidir” diyorlar.

Elcevap: Asıl mü’min hakkıyla hürdür. Sani-i Âlem’e abd ve hizmetkâr olan, halka tezellüle tenezzül etmemek gerektir. Demek, ne kadar imana kuvvet verilse, hürriyet de o kadar kuvvet bulur. Amma hürriyet-i mutlak ise, vahşet-i mutlakadır, belki hayvanlıktır. Tahdid-i hürriyet dahi, insaniyet nokta-i nazarında zarurîdir.

– Sefahatteki hürriyet, hürriyet değil belki hayvanlıktır. Nefs-i emareye esir olmaktır. Hürriyetin şe’ni o dur ki, ne nefsine ne gayrıya zararı dokunmasın.